

Διάλεξη: Ο ρόλος του χρήματος

Μαθησιακοί Στόχοι:

- Η ανάγκη ύπαρξης του χρήματος
- Το χρήμα ως μέτρο αξίας και αποθετήριο αξίας
- Το χρήμα ως μέσο συναλλαγής και η εμπορευσιμότητά του
- Τα πολύτιμα μέταλλα ως χρήμα

1. Εισαγωγή

Το χρήμα είναι ένας κοινωνικός θεσμός που εμφανίζεται σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες και διαχρονικά. Από τους πιο προηγμένους πολιτισμούς έως τις πλέον πρωτόγονες ανθρώπινες κοινωνίες έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορα αγαθά ως ένα καθολικό μέσο ανταλλαγής, διαδραματίζοντας το ρόλο του χρήματος. Μια λογική αφετηρία στις οικονομικές συναλλαγές είναι ότι η ανταλλαγή ενός αγαθού να προϋποθέτει τη λήψη ενός άλλου αγαθού, ωστόσο στην ανθρώπινη ιστορία έχει επικρατήσει να χρησιμοποιούνται νομίσματα ή άλλα έγγραφα/γραμμάρια τα οποία αντιπροσωπεύουν την αξία τους, δηλαδή χαρτονομίσματα, ως κοινά αποδεκτά μέσα ανταλλαγής. Είναι επομένως λογικό να θέσουμε το ερώτημα πώς επικράτησε αυτή η μορφή χρήματος έναντι της απλής ανταλλαγής αγαθών, δηλαδή του αντιπραγματισμού. Επίσης, γεννιούνται μια σειρά από άλλα ερωτήματα σχετικά με το χρήμα όπως για παράδειγμα ποιος είναι ο ρόλος του χρήματος στην οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία των ανθρώπων, όπως επίσης ποια είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που επιζητούμε να έχει ένα αγαθό ώστε να διαδραματίσει αποτελεσματικά το ρόλο του χρήματος.

Σε μια πρώτη απόπειρα για να προχωρήσουμε σε ένα χαρακτηρισμό του χρήματος θα λέγαμε ότι αυτό αποτελεί μια κοινωνική σύμβαση. Οι κοινωνικές συμβάσεις αποτελούν κοινωνικούς κανόνες που έρχονται να δώσουν λύσεις σε προβλήματα της κοινωνίας που απαιτούν τη συντεταγμένη δράση των πολιτών. Επομένως θα λέγαμε ότι όλες οι κοινωνικές συμβάσεις, όπως και το χρήμα, υπάρχουν στην κοινωνία ώστε να λειτουργήσουν ως ένα μέσο συντονισμού των πολιτών και να συμβάλλουν στη βελτίωση της ευημερίας τους. Πέρα από το χρήμα, ως κοινωνική σύμβαση μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τη συμφωνία σε μια πολιτεία να οδηγούμε από τη δεξιά πλευρά του δρόμου, κάτι που διασφαλίζει ότι θα αποφεύγονται τα ατυχήματα επομένως θα εξασφαλίζεται η ευημερία των πολιτών. Ετσι και το χρήμα διασφαλίζει την ευημερία των πολιτών που εμπλέκονται σε ανταλλαγές αγαθών, ώστε να διορθώσει μια βασική αδυναμία του αντιπραγματισμού την οποία θα παρουσιάσουμε παρακάτω και καλούμε ως η ανάγκη για **διπλή σύμπτωση των αναγκών**.

Προχωρώντας σε έναν πρώτο χαρακτηρισμό του χρήματος, θα λέγαμε ότι αυτό προσδιορίζεται εννοιολογικά από τις 3 λειτουργίες που διατελεί: πρώτον, ως μέσο συναλλαγής (medium of exchange), δεύτερον ως μέτρο αξίας (measure of value), και τρίτον ως αποθετήριο αξίας (store of value).

Η λειτουργία του χρήματος ως **μέσο συναλλαγής** είναι και η μόνη ουσιαστική λειτουργία του. Με άλλα λόγια, το χρήμα μπορεί να υπάρξει χωρίς να αποτελεί ταυτόχρονα μέτρο αξίας ή μέσο απόθεσης αξίας. Ένα αγαθό μπορεί να διατελέσει το ρολό του μέσου συναλλαγής εφόσον ικανοποιεί κάποια χαρακτηριστικά, τα οποία θα αναλύσουμε στη συνέχεια. Ομοια, ένα αγαθό μπορεί να διατελέσει το ρόλο του χρήματος ως μέτρο και μέσο απόθεσης αξίας εφόσον ικανοποιεί κάποια ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά. Είναι κατανοητό ότι στην ανθρώπινη ιστορία την λειτουργία του χρήματος εξυπηρετούσαν αγαθά τα οποία μπορούσε κάποιος είτε να καταναλώσει ή να ανταλλάξει. Επομένως, στην συνέχεια θα μιλήσουμε για χρήμα με **εσωτερική αξία** ή **εμπορευματικό χρήμα**, σε αντιπαράθεση με το **παραστατικό χρήμα** το οποίο χρησιμοποιούμε στις σύγχρονες κοινωνίες και δεν διατηρεί εσωτερική αξία, ή για να είμαστε πιο ακριβείς, η εσωτερική αξία του είναι πολύ μικρή (η αξία του χαρτιού στο τραπεζογραμμάτιο) και είναι αποσυνδεδεμένο από την αξία της κατανάλωσής του. Στην συνέχεια εξετάζουμε τις διακριτές λειτουργίες του χρήματος, ξεκινώντας από τον ρόλο του ως μέτρο και αποθετήριο αξίας.

2. Το χρήμα ως μέτρο και αποθετήριο αξίας.

Ένα αγαθό είναι κατάλληλο ώστε να εξυπηρετήσει ως **μέτρο αξίας**, δηλαδή να μπορούμε να μετράμε την αξία οποιουδήποτε άλλου αγαθού σε ποσότητες του αγαθού αυτού, εφόσον διατηρεί την αξία του διαχρονικά σταθερή. Ένα άλλο χαρακτηριστικό το οποίο θα ήταν επιθυμητό ώστε να διατελέσει αυτή τη λειτουργία είναι το αγαθό αυτό να χαρακτηρίζεται από ικανή διαιρετότητα. Κατά το παρελθόν, είχαμε διάφορα πολύτιμα μέταλλα να διατελούν το ρόλο του χρήματος τόσο ως μέσο συναλλαγής όσο και ως μέτρο αξίας. Θα λέγαμε ότι αυτός είναι και ο κανόνας, δηλαδή ότι το μέσο συναλλαγής είναι ταυτόχρονα και μέτρο αξίας. Ωστόσο, υπήρχαν περιπτώσεις κατά τις οποίες διάφορα πολύτιμα μέταλλα διατελούσαν τον ρόλο του χρήματος ως μέσο συναλλαγής ενώ άλλα διατελούσαν τον ρόλο του μέτρου αξίας, για παράδειγμα τα σιτηρά. Το σάρι, ήταν ένα αποδεκτό μέτρο αξίας καθώς αποτελούσε βασικό αγαθό για την διαβίωση του ανθρώπου. Όμως, η αξία του παρουσίαζε διαχρονικά μεγάλες διακυμάνσεις κάνοντας το ακατάλληλο ως μέσο συναλλαγής.

Αρχικά, η ιδιότητα του χρήματος ως μέτρο αξίας μπορεί να μην φαίνεται ουσιαστική στην περίπτωση μιας άμεσης συναλλαγής όπως εμφανίζεται στον αντιπραγματισμό. Σε μια τέτοια περίπτωση, εφόσον μια συναλλαγή είναι εφικτή και οι αντισυμβαλλόμενοι έχουν συμφωνήσει για τις ποσότητες των δύο αγαθών που επιθυμούν να ανταλλάξουν το χρήμα δεν φαίνεται να είναι ικανό να παράξει κάποια υπηρεσία. Όμως, στην πραγματικότητα το χρήμα θα ήταν χρήσιμο σε μια τέτοια περίπτωση ως **μέτρο αξίας**. Θα ήταν χρήσιμο γιατί αυτό που ουσιαστικά μας ενδιαφέρει είναι οι σχετικές τιμές όλων των αγαθών. Καμία συναλλαγή δεν θα έπρεπε να βλέπεται μεμονωμένα αλλά στο πλαίσιο των σχετικών τιμών του συνόλου των αγαθών.

Πλαίσιο 1. Αντιπραγματισμός.

Ο αντιπραγματισμός (barter) είναι μια μορφή συναλλαγής κατά την οποία τα άτομα που συμμετέχουν στην αγορά ανταλλάσσουν αγαθά ή υπηρεσίες μεταξύ τους με άμεσο τρόπο και χωρίς τη χρήση χρημάτων. Κατά βάση, ο αντιπραγματισμός ως τεχνολογία συναλλαγών εμφανίζεται από τις πρώτες ανθρώπινες κοινωνίες και χρησιμοποιήθηκε για την ανταλλαγή τροφίμων, εργαλείων, και άλλων αγαθών και υπηρεσιών.

Παράδειγμα. Εστω ότι υπάρχουν τρία αγαθά στην οικονομία, A, B, και Γ. Όλες οι συναλλαγές είναι άμεσες. Εστω ότι ανταλλάσσω μία μονάδα του αγαθού A για δύο μονάδες του αγαθού B, και μία μονάδα του αγαθού B για 2 μονάδες του αγαθού Γ. Ποια θα ήταν η σωστή αναλογία ανταλλαγής του A με το Γ; Καθώς με μία μονάδα του A μπορώ να αποκτήσω 2 του B και, εν συνεχεία να αποκτήσω με κάθε μια από αυτές 2 του Γ, η σωστή αναλογία, ή σχετική τιμή είναι μια μονάδα του A για 4 του Γ. Πιο εύκολα,

$$A/B \times B/\Gamma = 1/2 \times 1/2 = 1/4.$$

Αν η συναλλαγή μας αφορούσε τα αγαθά A και Γ, και είμαι έτοιμος να ανταλλάξω μια μονάδα του αγαθού A για λιγότερες από 4 μονάδες του αγαθού Γ, τότε δεν θα ήταν μια καλή συμφωνία για μένα. Σε όρους σύγχρονης χρηματοοικονομικής θα υπήρχε η δυνατότητα κερδοσκοπικών συναλλαγών (arbitrage) καθώς θα μπορούσα να αποκτήσω με διαδοχικές συναλλαγές μεγαλύτερη ποσότητα κατανάλωσης (σκεφτείτε ότι έχετε το αγαθό Γ και θέλετε το B. Πόσο παραπάνω κατανάλωση θα μπορούσατε να εξασφαλίσετε με την ενδιάμεση απόκτηση του A;).

Στο προκείμενο παράδειγμα, οι σχετικές τιμές έναντι του αγαθού B θα μας βοηθούσαν να καταλάβουμε αν η σχετική τιμή ανταλλαγής είναι σωστή. Το αγαθό B θα διαδραμάτιζε τον ρόλο του μέτρου αξίας (numeraire good) και όλες οι σχετικές τιμές θα μπορούσαν να αντικατασταθούν από αυτό ως μια λογιστική μονάδα.

Ομοια με τον ρόλο του χρήματος ως μέτρο αξίας, ο ρόλος του ως **αποθετήριο αξίας** είναι επίσης δευτερεύων. Ας πάρουμε για παράδειγμα ως χρήμα τα πολύτιμα μέταλλα. Είναι αλήθεια ότι τα πολύτιμα μέταλλα, όπως ο χρυσός, μπορούν να διατηρηθούν μέσα στο χρόνο χωρίς να χάσουν τις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά τους. Είναι επομένως εύλογο να θεωρούμε ότι κρίνονται κατάλληλα να αποτελούν ικανά αποθετήρια αξίας. Οι καταναλωτές διατηρούσαν την υψηλή πεποίθηση ότι με την απόκτηση χρυσού θα ήταν σε θέση να μεταφέρουν την παρούσα κατανάλωση στο μέλλον, δηλαδή να ανταλλάξουν τα αποθησαυρισμένα πολύτιμα μέταλλα με καταναλωτικά αγαθά σε οποιαδήποτε μελλοντική στιγμή. Όμως γίνεται άμεσα κατανοητό ότι αν τα πολύτιμα μέταλλα δεν ήταν ταυτόχρονα και το επικρατέστερο μέσο συναλλαγής δεν θα ήταν αποδεκτό αποθετήριο αξίας. Δηλαδή, αν δεν ήμασταν σε θέση να ανταλλάξουμε στο μέλλον τα πολύτιμα μέταλλα που διακρατούμε με άλλα αγαθά, ο χρυσός θα είχε μικρή καταναλωτική αξία για εμάς, καθώς η χρησιμότητά του είναι περιορισμένη για διακοσμητικούς λόγους.

Σημαντικό σε αυτό το σημείο είναι να κατανοήσουμε ότι ένα αγαθό πρέπει να διατηρεί μέσα στον χρόνο, όχι την χρηστική του αξία μόνο, αλλά και την ανταλλακτική του αξία. Η ανταλλακτική του

αξία είναι εκείνη που πρέπει να διατηρείται αμετάβλητη. Η ιδιότητα αυτή επιβεβαιώνει την ιδέα ότι επιθυμούμε να διατηρήσουμε ένα αγαθό στην κατοχή μας που θα το επιθυμούν οι αντισυμβαλλόμενοι μας στο μέλλον.

3. Το χρήμα ως συναλλακτικό μέσο

Το χρήμα ως συναλλακτικό μέσο θα έπρεπε να έχει ιδωθεί υπό μια ευρύτερη θεώρηση. Αν υποθέσουμε ότι η οικονομική δραστηριότητα διακρίνεται σε 2 ευρείες φάσεις την παραγωγή και την διανομή, το χρήμα διαδραματίζει βασικό ρόλο στην διανομή των αγαθών μέσω της εμπορίας τους. Είναι, επί της ουσίας **μια τεχνολογία** η οποία μας επιτρέπει η διανομή των αγαθών μέσω του μηχανισμού της αγοράς να πραγματοποιείται πιο εύκολα. Βασικό χαρακτηριστικό της τεχνολογίας αυτής είναι η ευρεία αποδοχή ως κοινωνική σύμβαση. Είδαμε παραπάνω ότι το χρήμα ως μέτρο αξίας διευκολύνει τις συναλλαγές και αποκλείει κερδοσκοπικές συναλλαγές εφόσον όλες οι τιμές εκφράζονται σε αυτό. Βασικό χαρακτηριστικό στην περίπτωση αυτή ήταν η **καθολικότητα αποδοχής** του αγαθού-χρήματος ώστε να εκφραστούν οι τιμές σε αυτό. Στο παράδειγμα μας το αγαθό Β διατελούσε τον ρόλο αυτό και κάτω από προϋποθέσεις θα λειτουργούσε και ως βασικό μέσο συναλλαγής. Με άλλα λόγια, θα αποτελούσε το ενδιάμεσο αγαθό που όλοι θα αποδέχονταν σε κάθε τους συναλλαγή. Στην συνέχεια θα εξετάσουμε ποια είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα αγαθό ώστε να του εξασφαλίζεται αυτός ο διακριτός ρόλος.

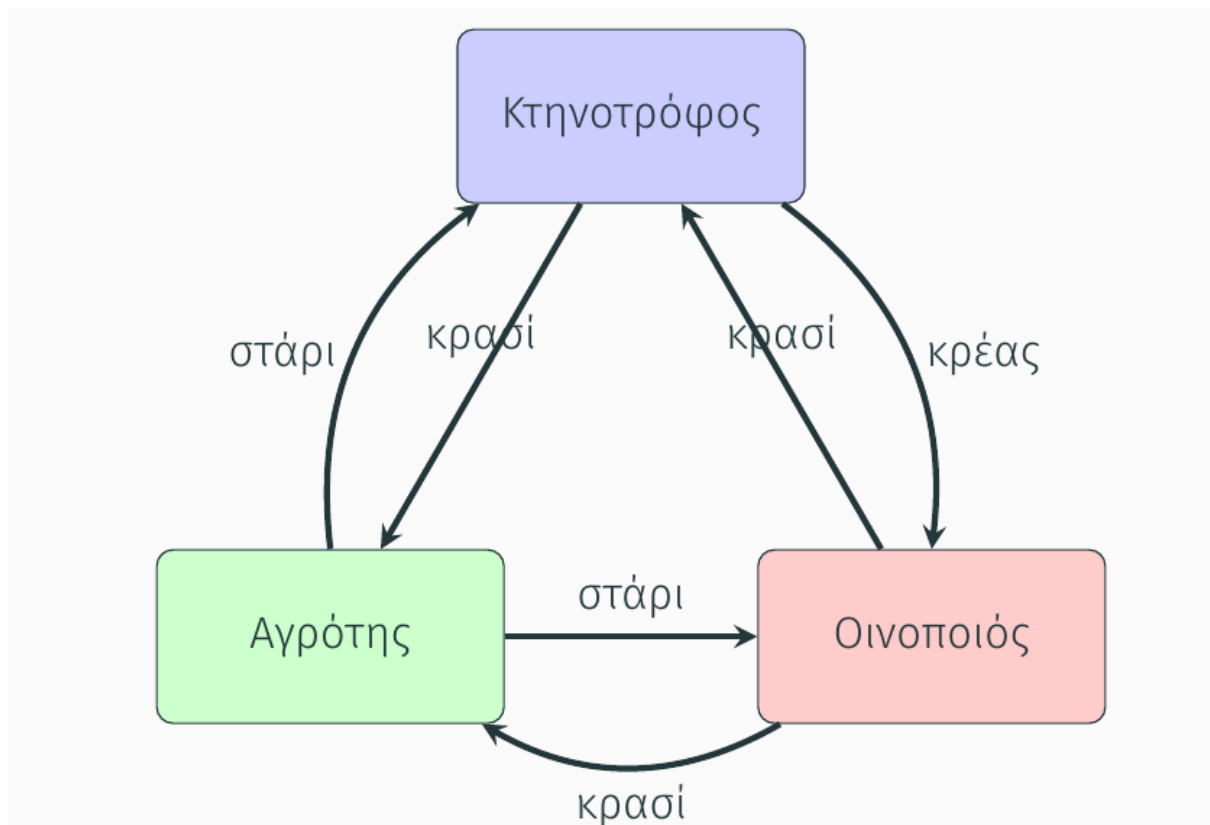
3.1 Γιατί απαιτείται ένα κοινά αποδεκτό μέσο συναλλαγής;

Θα ξεκινήσουμε τη διερεύνησή μας, στο πλαίσιο μιας απλής οικονομίας χωρίς χρήμα, στην οποία όλες οι συναλλαγές πραγματοποιούνται μέσω αντιπραγματισμού. Στο περιβάλλον αυτό τα άτομα θα επιδιώξουν να ανταλλάξουν τα αγαθά που διαθέτουν για άλλα αγαθά τα οποία έχουν ανάγκη. Αν για παράδειγμα ένας κτηνοτρόφος επιθυμεί σήμερα να ανταλλάξει το κρέας που παράγει με στάρι που παράγει ένας αγρότης αλλά ο τελευταίος δεν επιθυμεί να αγοράσει κρέας τότε είναι λογικό η συναλλαγή να μην πραγματοποιηθεί. Για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί η συναλλαγή θα έπρεπε ταυτόχρονα ο αγρότης να επιθυμεί επίσης το κρέας που παράγει ο κτηνοτρόφος. Επομένως, για να εξασφαλίζεται η πραγματοποίηση της θα πρέπει να ικανοποιείται η συνθήκη η οποία κατ' όνομα είναι γνωστή ως **διπλή σύμπτωση των αναγκών**. Δηλαδή, τα δύο αντισυμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να επιθυμούν να ανταλλάξουν τα αγαθά που διαθέτουν, για παράδειγμα ο κτηνοτρόφος να επιθυμεί να αποκτήσει το στάρι και ο αγρότης να επιθυμεί να αποκτήσει το κρέας.

Στην συνέχεια θα δούμε πώς μια τέτοια συναλλαγή θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσω ενός τριγωνικού σχήματος, σύμφωνα με το οποίο η συναλλαγή πραγματοποιείται με έμμεσο τρόπο. Θεωρήστε την περίπτωση κατά την οποία ο κτηνοτρόφος επιθυμεί να αγοράσει στάρι από τον αγρότη, ο αγρότης επιθυμεί να αγοράσει κρασί από τον οινοποιό, και ο οποίος με τη σειρά του επιθυμεί να αγοράσει κρέας από τον κτηνοτρόφο. Σε μια τέτοια περίπτωση οι άμεσες συναλλαγές δεν θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν λόγω της μη ικανοποίησης της διπλής σύμπτωσης των αναγκών.

Ωστόσο, η συναλλαγή μεταξύ του κτηνοτρόφου και του αγρότη θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσω της διαμεσολάβησης του οινοποιού. Θα αναφερόμαστε σε αυτή την μορφή συναλλαγής ως **τριγωνική συναλλαγή**. Σύμφωνα με αυτή το κτηνοτρόφος θα αντάλλαζε το κρέας του με το κρασί, το οποίο διαδοχικά αυτός θα το αντάλλαζε με το στάρι του αγρότη.

Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση ο Menger (1892) μας αναφέρει ότι θα πρέπει να ικανοποιούνται δύο επιπλέον συνθήκες, η **απόλυτη διαιρετότητα** του ενδιάμεσου αγαθού, και η **εμπορευσιμότητα (saleability)** του. Αναφορικά με την ανάγκη διαιρετότητας του αγαθού θα χρησιμοποιήσουμε το ακόλουθο παράδειγμα. Εστω ότι η ανταλλακτική ισοτιμία μεταξύ κρέατος και κρασιού είναι 1 κιλό κρέας ως προς 1 μπουκάλι κρασί. Εδώ θα υποθέσουμε ότι ένα μπουκάλι κρασί είναι αδιαίρετο. Δηλαδή ότι ο οινοποιός θα μπορεί να μας πουλήσει ένα μπουκάλι κρασί αλλά όχι λιγότερο. Αν επομένως ο οινοποιός επιθυμεί να αποκτήσει μισό κιλό κρέας η συναλλαγή δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί λόγω μη διαιρετότητας. Το δεύτερο πρόβλημα στο οποίο αναφέρεται ο Menger (1892), αυτό της εμπορευσιμότητας έχει ως εξής. Εστω ότι ο κτηνοτρόφος

αποκτά το κρασί το οποίο απαιτείται ώστε να τα ανταλλάξει με την επιθυμητή ποσότητα σταριού στην διαδοχική συναλλαγή με τον αγρότη. Ωστόσο, αν η ανταλλακτική αξία του κρασιού έναντι του σταριού μεταβληθεί στο μεσοδιάστημα, δηλαδή απαιτείται περισσότερη ποσότητα κρασιού για την απόκτηση της επιθυμητής ποσότητας σταριού, τότε ή συναλλαγή εξακολουθεί να μην είναι πραγματοποιήσιμη. Επομένως, θα πρέπει να εξασφαλίζεται ότι το ενδιάμεσο αγαθό θα διατηρεί σε ένα εύλογο μικρό χρονικό διάστημα σταθερή την ανταλλακτική του αξία ως προς τα άλλα αγαθά. Σύμφωνα με τον Menger (1892), για να έχουμε μια επαρκή θεωρία του χρήματος θα πρέπει πρώτα να έχουμε μια ικανοποιητική θεωρία για την εμπορευσιμότητα των αγαθών. Στην συνέχεια αναλύουμε διεξοδικότερα την έννοια της εμπορευσιμότητας, όπως διατυπώνεται από τον Menger (1892).

3.2 Η εμπορευσιμότητα των αγαθών ως συνθήκη για τον ρόλο του χρήματος. Το χρήμα ως μέσο πληρωμών.

Η εμπορευσιμότητα των αγαθών αφορά την πιθανή διαφορά τιμής ενός αγαθού από τη στιγμή αγοράς του έως την τιμή πώλησής του. Είναι πιθανό να παρατηρείται για κάποια αγαθά η τιμή πώλησης να υπολείπεται από την τιμή αγοράς, επομένως να υφιστάμεθα κάποια ζημιά. Ως παράδειγμα ας επικαλεστούμε την ανάγκη άμεσης πώλησης ενός ακινήτου. Είναι πιθανό όταν επιδιώξουμε να πουλήσουμε άμεσα ένα κινητό η τιμή που θα επιτύχουμε να υπολείπεται σημαντικά από την αγοραία τιμή ή από την τιμή για την οποία αποκτήσαμε το ακίνητο. Αυτή η διαφορά πιθανώς οφείλεται στον επείγοντα χαρακτήρα της πώλησης του ακινήτου. Για άλλες κατηγορίες αγαθών αυτή η ζημιά που μπορεί να προκληθεί μπορεί να είναι σημαντικά μικρότερη ή και καθόλου. Αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό της ρευστότητας του αγαθού στην αγορά, δηλαδή των συνθηκών ζήτησης και προσφοράς αλλά και των φυσικών χαρακτηριστικών που χαρακτηρίζουν το αγαθό. Επομένως θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάποια αγαθά είναι περισσότερο ή λιγότερο εμπορεύσιμα έναντι κάποιων άλλων.

Πλαίσιο 2 Το χρήμα ως μέσο πληρωμής.

Η ιδιότητα ενός αγαθού ως μέσου πληρωμής προϋποθέτει ότι το αγαθό αυτό είναι ικανοποιητικό αποθετήριο αξίας τουλάχιστον για μια βραχυχρόνια περίοδο. Συγκεκριμένα το αγαθό θα πρέπει να διατηρεί την αξία του για το διάστημα μεταξύ της απόκτησης του αγαθού από την ανταλλαγή μέχρι και την τη διάθεσή του για την απόκτηση άλλων καταναλωτικών αγαθών. Με άλλα λόγια για το μεσοδιάστημα από την πώληση έως την αγορά.

Σημαντικό ρόλο στην εμπορευσιμότητα των αγαθών διαδραματίζει και η ποσότητα πώλησης. Είναι πιθανό ότι σε μια μεγάλη σε όγκο συναλλαγή η τιμή που θα πραγματοποιηθεί να είναι σε σημαντική έκπτωση. Ωστόσο δεν είναι μόνο η ποσότητα της συναλλαγής που καθορίζει την εμπορευσιμότητα των αγαθών. Ο Menger μας επισημαίνει μια σειρά από άλλους παράγοντες. Όπως για παράδειγμα, η ζήτηση του αγαθού, η διαιρετότητα του αγαθού, η ικανότητα μεταφοράς και αποθήκευσής, του το κόστος αποθήκευσης του, η οργάνωση της αγοράς του. Γενικότερα, τα πιο εμπορεύσιμα αγαθά φαίνεται ότι είναι και πιο επιθυμητά ώστε να

διαδραματίζουν το ρόλο τους ως χρήμα ακόμα κατά βάση αναφερόμενη στη λειτουργία του χρήματος ως μέσο συναλλαγής. Φαίνεται ότι τα πιο εμπορεύσιμα αγαθά είναι και καταλληλότερα αποθετήρια αξίας, ώστε να ελαχιστοποιεί το κίνδυνο της οποιασδήποτε ζημιάς από τη διαφορά τιμής αγοράς και τιμής πώλησης.

3.3 Ανάδειξη ενός αγαθού ως μέσου συναλλαγής

Όπως είδαμε παραπάνω, η εμπορευσιμότητα ενός αγαθού είναι καθοριστική για τη διαμεσολάβηση του σε μια τριγωνική συναλλαγή. Γίνεται επομένως αντιληπτό, ότι οι καταναλωτές οι οποίοι συμμετέχουν στην αγορά θα επιδιώξουν να ξεφορτωθούν αγαθά τα οποία εμφανίζουν χαμηλή εμπορευσιμότητα ως αντάλλαγμα, όχι μόνο για αγαθά που επιθυμούν να καταναλώσουν, αλλά επίσης και για αγαθά τα οποία εμφανίζουν να έχουν υψηλότερη εμπορευσιμότητα. Μάλιστα, θα επιδιώξουν να αποκτήσουν υψηλής εμπορευσιμότητας αγαθά τα οποία θα διατηρούν το χαρακτηριστικό της εμπορευσιμότητάς τους διαχρονικά και στον χώρο. Με άλλα λόγια, θα είναι σε θέση να ανταλλάξουν αυτά τα αγαθά σε οποιαδήποτε στιγμή στο μέλλον και σε περισσότερες αγορές. Με αυτόν τον τρόπο θα έχουν εξασφαλίσει ικανοποιητικότερη απόθεση της αξίας τους και θα διαθέτουν ένα ικανότερο μέσο συναλλαγής.

Όσο μεγαλύτερη είναι η κυκλοφορία των αγαθών αυτών σε μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα αλλά και χωρικά, τα άτομα καταλαβαίνουν ότι είναι προς όφελός τους να διακρατούν αυτά τα αγαθά. Τα βασικά χαρακτηριστικά τους, όπως προείπαμε, είναι το χαμηλό κόστος διακράτησής τους, η εύκολη μεταφορά τους, και η ικανότητα διατήρησής τους μέσα στο χρόνο. Πολύ περισσότερο, είναι το πλεονέκτημα ότι είναι προς όφελος των περισσότερων αντισυμβαλλομένων σε μια συναλλαγή ώστε να το κάνουν αποδεκτό. Επομένως, αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό ενός αγαθού με μεγάλη εμπορευσιμότητα η αμοιβαία αποδοχή από ολόένα και περισσότερους καταναλωτές. Αυτό είναι και το βασικό χαρακτηριστικό που πρέπει να διατηρεί ένα αγαθό ώστε να διατελεί ως μέσο συναλλαγής.

Πλαίσιο 3 Το αγαθό ως μέσο συναλλαγής.

Ένα αγαθό διατελεί το ρόλο του μέσου συναλλαγής όταν αποκτάται μέσω ανταλλαγής όχι με σκοπό την κατανάλωσή του αλλά με σκοπό την διάθεσή του σε μια απώτερη χρονική στιγμή για την απόκτηση άλλων επιθυμητών καταναλωτικών αγαθών.

Η επικράτηση ενός αγαθού ως μέσο συναλλαγής γίνεται σταδιακά. Στην αρχή, μια μικρότερη ομάδα καταναλωτών αποκτά το οικονομικό ενδιαφέρον να το χρησιμοποιεί ως κύριο μέσο συναλλαγής, και σταδιακά αποκτά γενική αναγνώριση λόγω των πλεονεκτημάτων που παρέχει. Τελικά, η ικανότητα του αγαθού να δημιουργεί οικονομικό όφελος από τη χρήση του για μια επαρκή χρονική περίοδο θα είναι εκείνη η οποία θα το καταστήσει κυρίαρχο μέσο συναλλαγής. Κατά περίπτωση, δεν αποκλείεται κάποιο αγαθό να επικρατήσει ως μέσο συναλλαγής μέσω της θεσμοθέτησής του από μια κρατική οντότητα, με άλλα λόγια με τη νομική ισχύ. Ωστόσο, αυτό

που μας επισημαίνει ο Menger είναι ότι η εμπορευσιμότητα του αγαθού αποτελεί το αρχέγονο χαρακτηριστικό ώστε να γίνεται αποδεκτό ως μέσο συναλλαγής. Όσο διευρύνεται η αποδοχή του ως μέσο συναλλαγής τόσο θα αυξάνεται η εμπορευσιμότητα του και θα το καθιστά διαφορετικό από τα υπόλοιπα αγαθά. Αυτό το αγαθό σταδιακά θα αποκτήσει τον ρόλο του χρήματος.

Τα πολύτιμα μέταλλα, όπως ο χρυσός ή το ασήμι, είχαν ιστορικά υψηλή αποδοχή για να διαδραματίσουν ένα τέτοιο ρόλο. Παρά τη σπανιότητά τους, εμφανίζονται να υπάρχουν σε ένα μεγάλο γεωγραφικό εύρος ενώ η αναλογία τους με τα περισσότερα από τα άλλα μέταλλα, καθώς και η ποσότητά τους, είναι σταθερή. Η κατανομή τους ποσοτικά, χωρικά, και χρονικά ήταν καθ' όλα επαρκής ώστε να εξυπηρετήσει τις αγοραίες συναλλαγές. Επιπλέον το χαμηλό κόστος μεταφοράς τους σε σύγκριση με την αξία τους, η απεριόριστη ανθεκτικότητά τους στο χρόνο, και το σχετικά μικρό κόστος αποθήκευσής τους είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που τα καθιέρωσαν ως βασική μορφή χρήματος μέσα στην ανθρώπινη ιστορία.

Επομένως, μπορούμε να ισχυριστούμε χωρίς δισταγμό ότι τα πολύτιμα μέταλλα καθιερώθηκαν ως κυρίαρχη μορφή χρήματος όχι μέσα από μια διαδικασία θεσμοθέτησης κάποιες κρατικής οντότητας, αλλά από τον ομοιογενή χαρακτήρα που διακατέχουν και την ιδιότητα να λειτουργούν ως *res fungibiles*, δηλαδή ανταλλάξιμα αποδεκτά αγαθά στο πλαίσιο του εμπορίου.

4. Είναι το χρήμα ένας κρατικός θεσμός;

Το χρήμα, όπως αναφέραμε και προηγουμένως, είναι μια κοινωνική σύμβαση. Δεν δημιουργήθηκε με τη θέσπιση κάποιου νόμου. Ωστόσο η κρατική αναγνώριση αλλά και η κρατική ρύθμιση του χρήματος το έχει προσάρμοσει στις ανάγκες της οικονομίας κατά την εξέλιξη της και το έχει ενσωματώσει στο δικαϊκό σύστημα. Η κοπή χρήματος από το κράτος στις διάφορες υποδιαιρέσεις του διευκόλυνε την αναγνώριση ενός κοινώς αποδεκτού χρήματος από το σύνολο της πολιτείας και οδήγησε στην καθολική αποδοχή του. Μην ξεχνάμε ότι κατά το παρελθόν σε διάφορες επικράτειες παρατηρούνται περισσότερες από μία μορφές χρήματος. Η τυποποίηση που επικράτησε μέσω μιας κρατικής οντότητας διευκόλυνε στην επικράτηση ενός και μόνο χρήματος και διευκόλυνε σημαντικά το εμπόριο. Κατά αυτήν την άποψη, το κράτος δεν δημιούργησε το χρήμα, απλώς το τελειοποίησε και βελτιστοποίησε τη λειτουργία του. Όπως θα δούμε και στην συνέχεια, υπάρχει και η διαφορετική θεώρηση του χαρταλισμού (*chartalism*), η οποία υπερασπίζεται την ιδέα ότι ιστορικά το χρήμα δεν έχει υπάρξει χωρίς την παρουσία μιας κρατικής οντότητας, και ουσιαστικά ισχυρίζεται ότι δεν μπορεί να υπάρξει ούτε οργάνωση της αγοράς χωρίς μια κρατική οντότητα. Επί της ουσίας, οι αγορές μπορούν να υπάρχουν μόνο σε οργανωμένες κοινωνίες υπό μια κρατική οργάνωση.

Περαιτέρω μελέτη.

Η διάλεξη αυτή βασίζεται στο άρθρο του Carl Menger (1892) για την προέλευση του χρήματος και στο πρώτο κεφάλαιο του δεύτερου τόμου των διαλέξεων του Knutt Wicksell (1935) στην πολιτική οικονομία, ο οποίος είναι αφιερωμένος εξολοκλήρου στον ρόλο του χρήματος.

Menger, C. (1892). On the origin of money. *The Economic Journal*, 2(6), 239-255.

Wicksell, K. (1978). Lectures on Political Economy. Vol 2. 1935 Reprint: Kelly. *New York*. (το βιβλίο είναι διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή στην διεύθυνση <https://mises.org/library/lectures-political-economy-volume-ii-money>)